

Людмила Галаєвська,
кандидат педагогічних наук
науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: luda_gala2703@ukr.net

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ УЧНІВ ЛЦЕЮ

Ключові слова: культура спілкування, уроки української мови, система вправ і завдань, формування культури спілкування.

Процеси глобалізації суспільств, інтеграції науки, економіки, модернізація освітньої галузі детермінують комунікативну парадигму, за якої формуються особистісні якості, розвиваються індивідуальні особливості, виховуються ціннісні орієнтації молодого людини. Дослідники зазначають, що «нині комунікація перестає бути серією послідовних актів, а переходить у стан, коли всі учасники комунікації одночасно знаходяться в кількох комунікативних сферах, пов'язаних або не пов'язаних між собою. У сучасному суспільстві комунікативна взаємодія посідає пріоритетне місце поряд з діями, орієнтованими на досягнення мети. Усі соціальні процеси відбуваються у відповідно проінтерпретованій культурно-комунікативній сфері» [3, с. 16].

Культура спілкування – найважливіший складник загальної культури людини. Ввічливості, мовленнєвого етикету, культури поведінки, культури поведінки, культури спілкування треба наполегливо вчитися і навчати інших. «Основою культури спілкування є гуманні стосунки між людьми. Обов'язковою умовою культури спілкування є тактовне ставлення до співрозмовника, уміння зрозуміти почуття й настрої іншої людини» [2, с. 22-23].

Розвиток духовності і культури суспільства неможливий без мови, яка в наш час потребує глибокого вивчення на основі невмирущих скарбів національної культури народу. Рівень мовної здатності завжди є і буде визначальним у характеристиці соціально-культурного рівня народу і кожного

громадянина зокрема. Людина створила культуру, а культура – людину. Індивідум реалізується в культурі думки, спілкування, культурі трудової діяльності. Оскільки людина – творець культури, то мова є засобом її вираження.

Культура спілкування передбачає високий рівень загальної культури людини, розвинену культуру її мислення, мовлення і поведінки. Таким чином, необхідно постійно розвивати мисленнєво-мовленнєві вміння.

На думку О. О. Леонтєєва, щоб повноцінно спілкуватися, людина повинна володіти такими вміннями: а) швидко й правильно орієнтуватися в умовах спілкування; б) спланувати своє мовлення і вибрати зміст акту спілкування; в) знайти адекватні засоби для подачі цього змісту; г) забезпечити зворотній зв'язок. Якщо якась із ланок буде порушена, то мовцеві не вдається домогтися бажаних результатів спілкування – воно буде не ефективним [4, с.33].

Система роботи з формування культури спілкування учнів на уроках української мови повинна містити вправи і завдання, розраховані на постійне залучення школярів до активних форм спілкування, сприяти розвитку їхньої мовленнєвої компетентності.

Зазначимо, що основним напрямом роботи у формуванні вмінь культури спілкування є створення ситуацій спілкування (максимально наближених до життєвих), у яких учні набувають навичок орієнтуватися у ситуації, вести діалог, використовуючи формули мовленнєвого етикету. При цьому необхідно враховувати, що робота з ситуативними завданнями буде ефективною за умови систематичного їх використання на уроках української мови. Залучення учнів до участі в мовленнєвій ситуації, наближеної до природної, допомагає уникнути формальності під час виконання мовленнєвих завдань, сприяє створенню невимушеної, творчої атмосфери на уроці [5].

Запропоновані учням види вправ і завдань спрямовано на розвиток уваги до слова, на забезпечення мовлення учнів, формування вмінь будувати

висловлювання з урахуванням ситуації спілкування, вимог до культури спілкування, аналіз створених висловлювань щодо характеру, культуру поведінки.

Робота із формування культури спілкування в учнів не може обмежуватися епізодичними вправами на уроках. Щоб виробити в учнів міцні знання, стійкі вміння і навички, внутрішню потребу в дотриманні правил спілкування, необхідно працювати систематично, що сприятиме формуванню в здобувачів освіти навичок культурного спілкування у різних життєвих ситуаціях, допоможе краще усвідомлювати необхідність використання таких навичок у повсякденному житті, позитивно вплине на формування здобувача освіти як компетентної мовної особистості, яка відповідально ставиться до власного мовлення, розуміє і поважає кожного співрозмовника, з яким доводиться спілкуватися і під час навчання, і поза школою.

Література

1. Біляєв О. М. Сучасний урок української мови. К.: Рад. шк., 1981. 171 с.
2. Галаєвська Л. В. Ситуативні завдання у формуванні культури спілкування на уроках української мови в старшій школі. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 6. С. 22-27.
3. Галаєвська Л. В. Культура спілкування старшокласників у процесі створення жанрів ділового мовлення. IV Міжнародна научно-практична конференція «ACTUAL TRENDS OF MODERN SCIENTIFIC RESEARCH» (11-13 жовтня, 2020) Munich, Germany, P. 176–181.
4. Леонт'єв А.А. Психология общения. М.: Смысл, 1997. 365 с.
5. Подлевська Н.В. Формування культури спілкування – одна із важливіших проблем вивчення рідної мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 3.